

GREK (1064) *sb m*

-e- (996), -ae-, -ę- (64), -oe- (4).

-é- (59), -e- (30); -é- *OrzQuin* (9), *SienLek*, *GrzepGeom*, *BiałKat* (2), *GórnTroas* (31), *KochFrag*, *JanNKar* (3), *SarnStat*; -e- *Mącz* (23) *KochCn*, *KochCz* (2); -é- : -e- *Oczko* (1 : 2), *KochPhaen* (4 : 2).

sg N Grék (34). $\diamond$ *G* Gréka (14). $\diamond$ *D* Grékowi (4). $\diamond$ *A* Gréka (4). $\diamond$ *I* Gréki(e)m (5). $\diamond$ *V* Gréku (2). $\diamond$ *pl N* Grekowie (447), Grécy (16), skrót Gr. (1); -y *SkarKaz*; -owie : -y *MiechGlab* (1 : 2), *BielKron* (80 : 6), *KwiatKsiąż* (1 : 1), *KochMon* (4 : 1), *PaprPan* (5 : 1), *SkarJedn* (162 : 2), *StryjKron* (6 : 1), *PowodPr* (2 : 1). $\diamond$ *G* Grékow (232); -ów (31), -(o)w (231). $\diamond$ *D* Grékom (94); -óm (10), -(o)m (84). $\diamond$ *A* Gréki (84), Grékow (5); -i : -ów *BielKron* (28 : 1), *SkarJedn* (30 : 3), *GórnTroas* (5 : 1); ~ -ów (1), -(o)w (4). $\diamond$ *I* Gréki (67), Grékami (10); -ami *CzechEp*, *LatHar*; -i : -ami *SkarJedn* (10 : 5), *SkarŻyw* (2 : 2), *StryjKron* (1 : 1). $\diamond$ *L* Grékach (11); -ach (9), -äch (2) *SkarJedn* (9 : 2). $\diamond$ *V* Grékowie (4).

Sł stp brak, Cn s.v. Greczyn, Linde XVIII w.

1. *n-ethn*; człowiek żyjący na terenach dawnego państwa greckiego; *Graecus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Cn*; *Achaeus*, *Achivus*, *Argolicus*, *Argolida*, *Doricus*, *Hellenus*, *Inachida*, *Pelasius Mącz* (877) : *BierEz* G3v; *Murm* 30; *Mymer*¹ 32; ielt też drugi rodzaj thego ziela który zową groecowie *Ciclatemon FalZioł* I 106c, I 107c, IV 2d, V 108v; *BielŻyw* 23 [3 r.], 25, 150, 168; *GlabGad* A4v; *MiechGlab* *2v, *8v, 27, 42 [3 r.], 65, 71; *KłosAlg* Av; *HistAl* A2, B5 [2 r.], B8v, C [2 r.], C2v (15); *KromRozm III* A5, B5v, I6; *GliczKsiąż* B5v; *GroicPorz* kk3; *RejWiz* 86v; *Leop* HHh4, 2.Mach 4/36, PP4; *AGis* Lácedemoński/gdy Greki poráził/ Tedy im był dobrą myśl/ bárzo iákoś íkáził. *RejZwierz* 38, 17v, 20v, 37v [2 r.], 47v, 69; *BibRadz* I 218v, 478v; y zową to Grękowie Αξία, to ielt/ *meritum* ono ífte/ ktorego godny godzien ielt *OrzRozm* O3v, Cv, G2, O3v; Potym Thezeus Ateński krol Helenę wzyął/ potym Parys/ á ítąd były wielkie roznice miedzy Greki á Troiány powítály. *BielKron* 22; O Grekowie ielzczęście nie íyći krwie Troiánłkiey *BielKron* 60; *HEráklius* [...] ten záíę dobył Syryey/ Egiptu/ Grekow *BielKron* 164v, 7, 7v, 8v [2 r.], 21v, 25 (218); *KwiatKsiąż* H2v, H3, H4, H4v [2 r.], I2v; Pelasia, olim Thessalia dicta aut Peloponesus, Pelasii populi ibidem, Grekowie. *Mącz* 286c; *Semigraecus*, Półgreká, *Mącz* 381d, 2c, 15d, 16d, 21a, 31b (23); Tym íámym Argumentem Orator wielki v Grékow Demofthenes/ wízytkę moc burzy Philipá Królá Mácedońłkiego *OrzQuin* Q2, C2, Fv, O4v [2 r.], P4, Q2v (10); *Prot* B, E; *SienLek* 91v, 130v, V2v; *GórnDworz* B, F4v, F7v, X3, Y4; Miedzy wízytkimi siedmiá Náuk/ kthóre przodkiem od Graekow do Rzymian/ á potym od Rzymian do nas przyíżyły/ [...] niemálz zacnieyíżey/ [...] iáko ielt *Geometria GrzepGeom* A3, A4v; *RejPos* 22; *KuczbKat* 150; *RejZwierz* 50, 147, 167v, 168; *BielSpr* 11 [2 r.], 16v, 24, 24v, 28 [2 r.] (19); Słuchaj mie Trojaninie, i ty Greku zbrojny, Słow Parisowych, który początkiem tej wojny *KochMon* 22, 19, 20, 21, 22 [2 r.], 23 (15); *BudBib* b3 [2 r.], b4v, I 219b marg, 386d marg, 424b marg, 447c marg, 2.Mach 4/36; *BudNT Act* 17/4, 18/17, *Rom* 2/9, 10, Ii6, Kk8; *CzechRozm* 60v; Więc káwálkator dobry ále nie ná konie/ Na báchmáty co Grecy walczyli więc o nie. *PaprPan* I2, A3v, C4v, I2, L3v, M4v (20); Grekowie tákie namiętności zową *Pathe ModrzBaz* 18, 26v, 130v [2 r.]; *SkarJedn* 155, 216, 258; *KochOdpr* A3v, A4 [3 r.], B, B3v, B4v (15); *Oczko* 2v, 6; *StryjKron* 16 marg, 21, 36, 46, 56 (15); *CzechEp* 63, 64, 67, 254, 258, 327; Fráłzká v mnie twé herby/ y wśi pełné kmieci: Háńbá (mówią Grekowie) bohátirłkie dzieci. *KochFr* 84; *KlonŻal* B3v; Láncuchy gwiazdá ípięłá/ od

Grekow názwana/ Niebiefski węzeł. *KochPhaen* 10, 2, 6, 9, 13, 20; *ReszHoz* 115, 134; *ReszList* 189; *WerGość* 264 [2 r.], 265; *KochProp* 12; *Calep* 965a; Znać męftwo Pyrrhułowe/ pięknie Grékom fłużył *GórnTroas* 26, 4, 6 [2 r.], 16, 21, 29 (31); *KochCn* B4; *KochCz* B2 [2 r.]; *KochFrag* 41; *OrzJan* 30, 64, 68; *LatHar* 27 marg, 86 marg, 375; *WujNT przedm* 14, s. 452, 483, 506 marg [2 r.], *Rom* 1/14, s. 841; *JanNKar* B3 [2 r.], B4v, C; *SarnStat* *6v; *KlonKr* A2v; *PowodPr* 26, 32; *SkarKaz* 40b; Każda prof[e]llia ma fwoie terminy/ zową to Grekowie nomina technica. *KlonFlis* F, A4, A4v; *KlonWor* 52; *PudłDydo* A2.

Szeregi: »(tak) Grekowie, (i, jako, ani, albo) łacinnicy (a. łacynowicie); Grecy z łacinniki« [szyk 20 : 3] (19; 4): *GlabGad* A3v; *MurzHist* A2v; *KromRozm III* C5; *OrzRozm* S4; od Káldeyczykow Babilonicy y Zydowie piłmá náwykli/ á od Bábilończykow Grekowie z Łacinniki *BielKron* 5v, 7, 159v, 335v; *KwiatKsiąż* F2; PLucne niedoftáthki álbo płowanie/ bywają przyczyną rozmaitych chorob. Phthifis zową Grekowie/ á tabes Łacinnicy: ktorey niemocy my włafnego imienia niemamy *SienLek* 91v; Toć ieft obyczay mierzania Pláców/ według piłania Grékow y Łacynow/ krótko vkazány. *GrzepGeom* 12v; *BielSpr* 28; *BudBib* c2, I 219, 301c marg, 354b marg [2 r.], 374a marg; *Oczko* 11v; *JanNKar* C2v [2 r.], C3; *SkarKazSej* 690a.

»Rzymianie, (i, a(l)bo) Grekowie« [szyk 11 : 8] (19): *BibRadz* I 428d marg; *BielKron* 336; oni Rzymianie fławni/ oni Grekowie mądrzy/ iednájąc łobie v pořpolřtwá miłość/ budowáli wielkie Theátrá *GórnDworz* O2, Ee7v; *BielSpr* B4, 3v, 16v, 29v, 33 (8); *RejPosWstaw* [143²]v; *PaprPan* A3v; *ModrzBaz* 105; *StryjKron* 36, 59, 95; *SkarKazSej* 678b.

a. *Greccy tłumacze Biblii* (16) : A tak iáwno że y v Grekow przed tem było nápiřfano/ Ouk Makran. To ieft/ nie dáleko/ ále po tem zá niedbáłościá piřárze słowko Vk/ przeřtąpili *BudNT przedm* c7, *przedm* d3v, k. N7v marg, O3v marg, V6v marg, q7, Hhv; Roku od początku řwiátá/ 5199. według Graekow: ále według textu Zydowřkiego/ okořo roku cztery tyřięcznego/ mářo co mniefy ábo wiefcy: Roku 42. pánowania Cefárzá Auguřtá. *WujNT* 200, 522 marg, 556, 810, 866.

Szereg: »Grekowie i łacinnicy (a. łacina)« (4): Tom tu dlatego przypomniař/ aby káždy wiefdziář/ że księgi řwięte ledá mędrkowie y ledá zá iáką przyczyną/ y v Grekow/ y v Łaciny/ y v Słowián fařřowáli. Ale iuż o tych piřárzoch y o korektorzech dořyc/ iuż czař o Heretykoch mowić. *BudNT przedm* b7v, k. A marg; To tedy wiefdz iř nie oto tylko idzie/ dobrzeli Grekowie y Łacinnicy fłowá Ezáiařzowe przeřřżyli *CzechRozm* 128v, 127.

b. *W odniesieniu do wyznawców wiary katolickiej wschodniego obrządku z okresu przed schizmą* (291) : Tenże zmyenkę czyniąc/ yáko fye byřá zruřřylá myędy Greki gadká o duchu S. yeřtli yedney iřtnořci z bogym oycem y řynem: piřře iř przeřtáli wřřřcy na tym co vřnař kořcyoř Rzymřki. *KromRozm III* O5, M8, O4v, O6v, P6; Izař ty niewiefz/ iř Ormiánie y Grekowie/ byři zawřdy náprzeřiwko tey piřře Pápięřá Rzymřkiego [...] y nákoniec řie dla tey pychy iego/ od kořciolá Rzymřkiego oderwáli *KrowObr* 18, 16v, 18, 18v [3 r.]; *Leop* VVv; Po Alexándrowey řmierci/ Athánázyus Grek odpierař Arryanom/ przeto go wyřnař Konřtáncyus z Egiptu *BielKron* 155, 155v [3 r.], 156, 159v, 169v, 178; *RejPosWiecz*³ 97; *BiałKat* 128v [2 r.]; *KuczbKat* 105; Bo iáko ná to mieřce S. Chriřořtom y Theophiláktus/ Grekowie/ ř. Ambroży/ Auguřtyn y Hieronym Łacinnicy piřřą/ to mieřce fłuży przeřiwko Kácerřtwu Márcyonifřow y Mánicheuřřow/ y Tátianá Pátriárchy

Enkrátýtow *WujJud* 198, 98, 105v, 259v; *BudNT przedm* c3v [2 r.]; *CzechRozm* 14; y byli áfz do ízołtego Zboru Grekowie w íedności Kościelney. *SkarJedn* A8v; Iáko fię Grekowie od Heretyctwá Monothelitow y Obrázoborcow náwrocili: y na síodmym Zborze w Nicey z Rzymłkim kościołem ziednoczyli. *SkarJedn* A8v, A4, A6, A6v, A8 [4 r.], A8v [4 r.] (211); Bądż tełz tego pewien ífz Ruś ná początku práwowierną y Kátholicką wiárę/ gdy íełzcie ná on czás y Grekowie w połfułzeńftwie kościołá Rzymłkiego żyli/ przyięli. *SkarŻyw* 576, 278 [2 r.], 301, 335 [3 r.], 337 [2 r.], 456 [2 r.], 576 [4 r.]; *CzechEp* 154, 226, 255, 355 [3 r.]; Pífze ták dáley X. A. o trzecíey ołobie w Boftwie duchu ś. íáko od oycá/ y łyná pochodzi/ mądrzy Grekowie/ byłtrymi rozumy łwymi/ bárzo fię vtknęli rć. Y což prawdziwłzego mógl powiedzić? á íełli fię Grekowie potknęli/ czemuż ich Kátoliká náłláduie/ ízaż nie Grek był Atánázyus/ Cyrillus/ Grzegorz Názyáńłki/ Bázýlius/ Chrizołtom rć. Y owłzem ony łynody przednieyłze/ ízaż nie przez Greki odpráwowáne/ y po grecku nápiłáne były. Íełli tedy X. A. Greki mędrkámi názywa/ niechayże łam nie náłláduiáć ich mędrowáć przełftanie *NiemObr* 142; *LatHar* 186, 285; *WujNT przedm* 11, 14 [2 r.], s. 556; *PowodPr* 57; *SkarKaz* 206b, 635b.

Szeregi: »(nie tylko) Grekowie i (ale i) łacinnicy; Grekowie z łacinniki« [szyk 8 : 3] (4; 7): Przyiechawłzy do Konftántynopolá/ prołłł Pápieżá Agátóná áby Koncylium vdzyáłł dla ziednoczenia Grekow z Łáćinniki *BielKron* 166v; *SkarJedn* A6v, [A*2]v, 293, 318, 334, D3, D5; *CzechEp* 266; *CzechEpPORz* **3; Czýni y Koncylium Niceńłkie łtárodawne/ y ínfze duchowne Seymy. w ktore to połty íáko y włzyłtkie ínfze/ íż raz przez dzień y v Łáćinnikow y v Grekow íadano/ nie trudno tego dowiełć y z Bázýliułzá S. *LatHar* 123.

»Grekowie, (i) Rzymianie; Grekowie z Rzymiany« [szyk 2 : 1] (2; 1): Ná koniec Ian Páleologus Krol Grecki [...] zíáchał fię z Biskupem Rzymłkim Ewgeniufem Czwartym. Tedy Grekowie y Rzymiánie z łtrony rzeczy wierze S. służácych zgodził fię. *SkarJedn* 328, 387, [d9]v.

[*Niektore przykłady z podgrupy b. zachodzą na znacz. 2.*]

W przén (1) : miał Pan Bog káżdego czáfu y w káżdym práwie łtu lat y gęłćiey/ łwoie Greki ktorzy kościół Rzymłki oczyłciáli/ y znim fięiednoczyli *SkarJedn* 265.

2. Wyznawca prawosławia, czasem też grekokatolik (152) : Grekowye/ Ormyánye/ Indy [...] wyęcey łye łnámí y z Rzymłkim kołcyółem/ niźli z wáłłfymi Luterany/ Sákrámentarzmí y Nowokrzeczeńcy zgdázáýą. *KromRozm I* E4; gdy przyczyná vłtáwy tey vłtálá y vłtáwá tełz zás vłtálá po włłem krzełciyáńłtwye/ chybá Grekow á Rułi/ ktorzy łye yełłce dźyerżą *KromRozm II* x3v; A przed dwyemá łty lat niemáły czás tám/ tákże y w Konftántynopolu náłłfy/ to yełł ktorzy z námi á kołcyółem rzymłkim dźyerżeli/ á nye Grekowye pánowáli. *KromRozm III* L6, B6, G6v, H7, H7v, K7 (17); *KrowObr* 19, 235 [2 r.], Ss3; *OrzList* e; *RejZwierz* 85; Przeto tełz y dźiłł Pápież/ gdy Młzą łam łpiewa/ ná Orle łtawa: co tełz y Grekowie czyniá: y tu v nas w Przemyłł Władyká/ to íełł Biskup Ruski/ we Młzą ná Orle łtoi *OrzRozm* G4v; íáko Grekowie gdy dzieci krzczą włzytko w wodźie omoczy/ mnimáiąc áby thym grzechow pozbyli. *BielKron* 457, 149, 168, 171, 251, 269v (10); *SarnUzn* E5; *KuczbKat* 125; *BudNT przedm* a6v, c3v [2 r.]; CZtezy fię przyczyny nájduiá/ dla ktorých Grekowie od íedności Kołciółá S. y połfułzeńftwá głowy łwey Piotrá Rzymłkiego odłtápiłi *SkarJedn* 167; By Grekowie wrocić fię do S. íedności chcieli/ nie cięłżko by nam brody zápułcić. *SkarJedn* 236; Roku páńłkiego 1438 [...] vczynione íełł Koncilium w Florencyey/ ábo íáko Grekowie mowiá ołmy Zbor

ták wřchodnich/ iáko y zachodnich Biřkupow *SkarJedn* 267; Był teź ná nim imieniem wřzytkich narodow Ruřkich/ przy Grekách ftoiących/ Ifidor ábo iáko oni mowię Sidor Metropolitá Kijowřki. *SkarJedn* 268, *kt*, A3v, A4, A4v [2 r.], A8v (93); *SkarŻyw* 47, 319; że Declaruiemy się iż słuźby y Małźenstwa Ktoreby Kapłani [...] tak Katholikowi iako Ewangelikowi albo Grekowi [...] przedtym y napotym dawali firma etlegitimo bydzrozumieły *ActReg* 16, 16; *LatHar* 113, 621; *WujNT* 369; *WysKaz* 39; *JanNKar* C2.

Szeregi: »Grekowie, (i, a) łacinnicy; Grekowie z łacinniki« [szyk 5 : 3] (6; 2): *KromRozm III* O6v; Y ná tym teź máło/ że inákřza Mřza ieřt v Grekow/ á inákřza v Lácinnikow/ gdyź iednáko y ři y owi pořwiáćią *WujJud* 235; Liřt S. vniesy ábo ziednoczenia Grekow z Lácinniki. *SkarJedn* 269, 268, 270, 272, 283, 307.

»Grekowie i Rzymianie« (1): Wiem iřz miedzy wámi wiele ieřt tákich/ ktorzy mowię: Iednáć to wiára v Grekow y v Rzymian/ fami tylko Heretykowie/ Zwingliani/ Luterani/ Nowochrczćeńcy/ y inni złá wiáre máią *SkarJedn* 349.

[Znaczenie to występuje wyraźnie głównie w tekstach treści niereligijnej]

3. *Żyd mieszkający poza Palestyną i mówiący po grecku, tzw. hellenista (byli oni bardziej liberalni w poglądach religijnych)*; *Graecus Vulg* (4) : A byli niektorzy z nich męźowie Cyprycyzy/ y Cyreneycyzy/ ktorzy wřzedřzy do Antyochiey/ mowili do Graekow/ (*marg*) do Żydow Graeczynow, wyź: cap: 6.1. ále ři ieřtzcze byli nie vwierzyli. (–) opowiedáiąc Páná Iefuřá. *WujNT Act* 11/20, *Act* 6 arg, 1, 9/29.

4. *Poganin*; *Graecus Vulg*, *PolAnt*; *gentes (pl) Vulg* (31) : *KromRozm I* Mv; *KrowObr* 201; *Leop Rom* 3/9, 10/12; Tymoteuřz/ řyn niektorey niewiáły Zydwoki wierney/ wřzákoź z oycá Greká. *BibRadz II* 74d *marg*, *Act* 16/3, *Rom* 3/10; *GrzegRóżn* K3, Mv; *RejAp* 184v; A nie ieřt v niego brák áni miedzy Zydem áni miedzy Grekiem/ iedno ktokolwiek řie chce vciec do miłofierdzya iego/ káźdego wdzyęćnie przyimuie řwięte Bořtwo iego. *RejPos* 238v, 300, 341; A iż to záchowác mamy/ wkazał nam przykřdad w tobie S. Páweł kiedy powiedał/ że Grekom y řprořtnym ludźiom/ mądrym y prořtnym/ był powinien *KuczbKat* 5; *WujJud* 53v; Syny lepak Iehudřkie y řyny Ieruřzalimřkie przedawálicie řynom Iewáńřkim [omnes gentes] (*marg*) To ieřt/ Grekom. (–) *BudBib Ioel* 3/6; *CzechRozm* 78; (Bo do onego cźářu żaden nieřmiał Grekom to ieřt pogáńřtwu pereł Ewániełiey wieprzom/ y chlebá řynowřkiego přom miotác) *SkarŻyw* 536; *NiemObr* 10, 86; *ReszPrz* 28; Czyli poydźie do rořprořzonych Pogánow (*marg*) wł: Graekow. ktore cześto kładzie zá wřzytkie Pogány. (–)/ y będźie vczył Pogány? *WujNT Ioann* 7/35; Byli teź niektorzy Pogáni (*marg*) Graekowie G. (–) z tych ktorzy przyřzli byli żeby řię modlili w řwięto. *WujNT Ioann* 12/20, *Act* 14/1, s. 464 *marg*, *Act* 18/4, s. 473 *marg*, *Rom* 3/9 (10).

Synonim: 4. *poganin*.

Cf **GRECZANIN, GRECZYN**